

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Zwarte specht (*Dryocopus martius*) A236

1. Status:

Vogelrichtlijn Bijlage I (inwerkingtreding 1981). Voor Natura 2000 relevant als broedvogel.

2. Kenschets

Beschrijving: De zwarte specht is onze grootste spechtensoort. Het is een opvallend grote, zwarte vogel met een rode plek op de kop, die zijn aanwezigheid vaak verradt door zijn luide klaaglijke roep. De zwarte specht heeft een voorkeur voor rustige, grote en vrij oude bossen. Zijn voedsel bestaat uit insecten en insectenlarven, die vooral uit omgevallen en aangetaste bomen worden gehakt. Het is een standvogel.

Relatief belang binnen Europa: De staat van instandhouding van de zwarte specht in de Europese Unie is volgens 'BirdLife' gunstig. De zwarte specht komt voor in grote delen van Europa en Siberië tot zover als Kamtsjatka en China. In Midden- en Noord-Europa kent de soort een ruime verspreiding, daarbuiten komt hij alleen plaatselijk voor (Iberisch Schiereiland) of ontbreekt hij (Britse Eilanden). De Europese populatie als geheel (130.000-260.000 paren in landen van de Europese Unie, 1% in Nederland) nam gedurende 1970-1990 licht toe en bleef over de periode 1990-2000 stabiel.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De zwarte specht leeft in oude bossen van minimaal 100 ha, ook middeloude bossen mits oude lanen van beuk, Amerikaanse eik en eik aanwezig zijn. De soort is vrijwel exclusief aan zandgronden gebonden. De zwarte spechten hakken hun nestplaatsen doorgaans uit in oude beuken en Amerikaanse eiken, in mindere mate ook in grove dennen, dikke populieren en abelen.

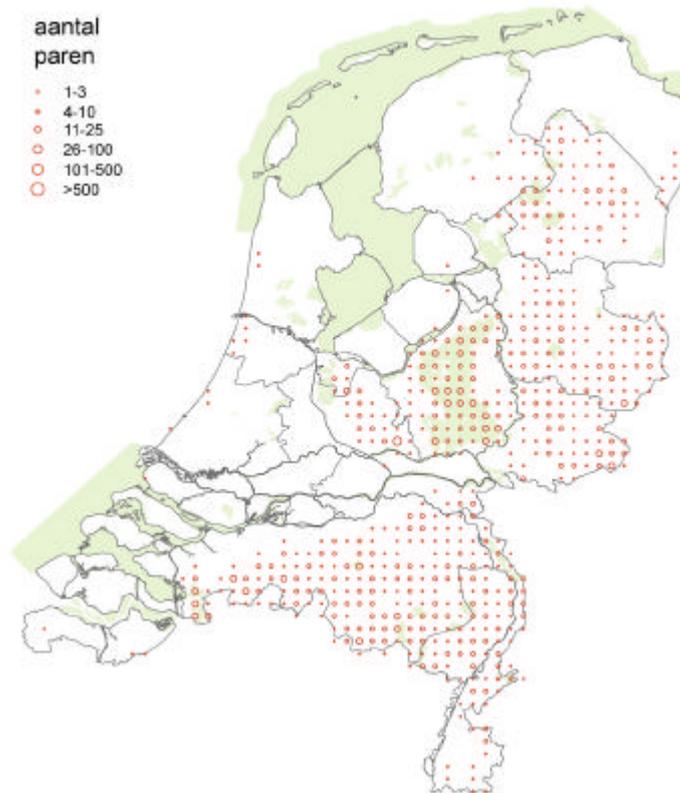
Voedsel: Zijn voedsel zoekt de zwarte specht meestal in oud bos, vooral in bos van oude grove dennen waarin boomstammen met een ruwe schors overheersen. Het voedsel bestaat uit larven van houtbewonende kevers die hij zoekt in dood op de grond liggend hout en bos- en houtmieren die te vinden zijn op kleine open plekken in het bos. Jongere naaldhoutopstanden zijn als voedselbronnen eveneens van belang, daar bevinden zich kolonies van houtmieren. Het foerageergebied kan zich uitstrekken tot enkele kilometers rond de nestplaats.

Rust: De zwarte specht heeft een matige tot gemiddelde gevoeligheid voor verstoring (verstoring bij < 100-300 m afstand). De gevoeligheid voor verstoring van het leefgebied is matig groot: de zwarte specht leeft in besloten tot halfopen landschap. Mogelijke effecten van verstoring op de populatie zijn onbekend. De zwarte specht broedt voornamelijk in oude bomen. Omdat veel van onze oude bomen langs lanen en paden staan is de soort wellicht gevoelig voor verstoring door recreanten. Vooral landrecreatie kan de soort verstoren.

Minimum omvang duurzame populatie: Vanuit populatie-ecologische optiek zijn voor een duurzame sleutelpopulatie van de zwarte specht ten minste 40 paren vereist. Voor een gunstige staat van instandhouding zijn op nationale schaal ten minste 20 sleutelpopulaties vereist (> 800 paren).

4. Huidig voorkomen

De zwarte specht heeft zijn zwaartepunt in de bossen op de zandgronden in het oosten en midden van het land. Geïsoleerde broedplaatsen komen voor in de Hollandse duinen, maar die zijn inmiddels nagenoeg verdwenen. De natuurlijke verspreiding betreft voornamelijk de hogere zandgronden en marginaal de duinen.

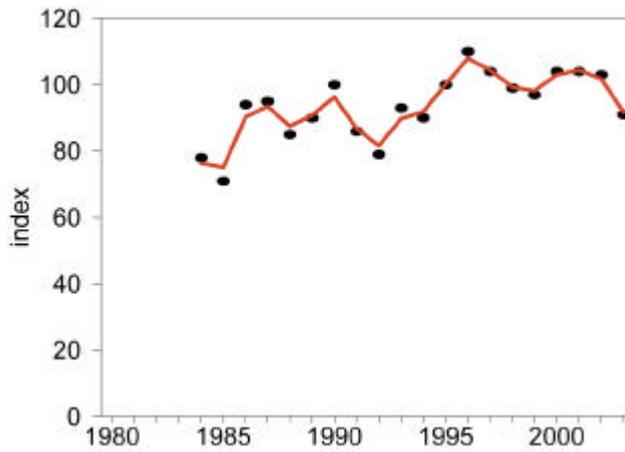

Verspreidingskaart zwarte specht

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland:

Vanaf 1913 heeft de zwarte specht zich in Nederland gestaag uitgebreid, waarbij de populatie een maximale verspreiding bereikte tussen 1970-1980. Meer recentelijk is er een afname waarneembaar in delen van Drenthe, de Veluwe en Het Gooi. Ook is het voorkomen in de Hollandse duinstreek inmiddels vrijwel verleden tijd. Deze afname staat echter in geen verhouding tot de eerdere toename en uitbreiding. Na 1975 heeft de zwarte specht vooral in Noord-Brabant nog betrekkelijk veel terrein gewonnen. De huidige populatie is waarschijnlijk groter dan die van omstreeks 1960.

Aantalsontwikkeling broedparen zwarte specht

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse populatie van de zwarte specht laat sinds 1981 (1981-2003) een matige toename zien (significant, < 5% per jaar). Over de periode 1994-2003 is de populatie stabiel gebleven (geen significante aantalsverandering).

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig

Sinds de vestiging in ons land in 1913 heeft de zwarte specht zich gestaag weten uit te breiden met het ouder worden van de (naald)bossen die vooral tussen 1880 en 1950 zijn aangeplant. Het verspreidingsgebied is na 1973-1977 verschoven, maar in zijn totaliteit tevens licht toegenomen, met 5%. Het is gekrompen in het noorden (in Drenthe) en toegenomen in het zuiden (in Noord-Brabant en Limburg). In het totaal is de zwarte specht in 588 atlasblokken aanwezig, uit 67 verdwenen en in 94 atlasblokken verschenen. De afname in het noordoosten van het land wordt toegeschreven aan veranderde bosbouwmethoden. Mogelijk speelt ook toegenomen predatie door haviken daarbij een rol. In de duinen heeft de zwarte specht zich tussen 1970-1975 gevestigd, maar na ca. 2000 is de soort daar vrijwel niet meer aanwezig.

Beoordelingsaspect populatie: gunstig

De zogenoemde BMP-gegevens wijzen op een forse, tot 50% grote, afname na 1990 in het noorden van het land, op stabiele aantallen in het midden en toename in het zuiden van het land (tot 25%). Gecombineerd levert dat een stabiele trend op voor geheel Nederland, omdat het aandeel van het zuiden aan de landelijke populatie relatief groot is. De Nederlandse broedpopulatie telde in de periode 1979-1983 gemiddeld 2.300 paren en in 1999-2003 gemiddeld 1.400 paren. De eerder opgegeven aantallen waren door dubbeltelling in samenhang met grote territoria te hoog uitgevallen.

Beoordelingsaspect leefgebied: gunstig

De huidige kwaliteit van het leefgebied is doorgaans gunstig voor de zwarte specht. Plaatselijk is de situatie minder gunstig door een afnemend voedselaanbod t.g.v. veranderingen in de bosbouw. Zo zijn dunningen in plaats van kaalslag nu de regel. Dat komt neer op een afname van mieren, omdat de meeste mierensoorten niet goed gedijen in beschaduwde bos. Vergrassing van de bosbodem door vermesting en verzuring kan eveneens tot afname van mieren leiden. Het vellen van oude lanen van beuken en Amerikaanse eiken leidt lokaal tot vermindering van broedgelegenheid. Bosbouwwerkzaamheden in het broedseizoen leiden soms tot verstoring.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: gunstig

Een sterke toe- of afname van de zwarte specht is niet te verwachten. Door het donkerder worden van de bossen neemt enerzijds een belangrijke voedselbron voor de zwarte specht (mieren) af. Anderzijds zorgt het ouder van de bossen voor meer broedgelegenheid en is het ook huidige bosbeheer (grotere tolerantie ten opzichte van dood hout) gunstig. De invloed van predatie door haviken kan lokaal van betekenis zijn maar leidt op landelijke schaal niet tot afname.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 800 paren.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: Voor het behoud van de zwarte specht als broedvogel in ons land zijn ten minste 20 sleutelpopulaties gewenst met ieder ten minste 40 paren (totaal > 800 paren). Voldoende leefgebied is duurzaam te handhaven door voortzetting van huidig beleid. Dat betekent in bosgebieden doorgaan met het toepassen van beheersmaatregelen die zijn gericht op tegengaan van vergrassing, vermesting en verzuring. Daarbij is te streven naar het behoud van oude (potentiële) nestbomen. Grote veranderingen in aantallen en verspreidingsgebied worden bij de zwarte specht niet verwacht.

Oordeel: gunstig

Beoordeling Staat van Instandhouding		
Aspect	1981	2004
Verspreiding	gunstig	gunstig
Populatie	gunstig	gunstig
Leefgebied	gunstig	gunstig
Toekomstperspectief	gunstig	gunstig
Eindoordeel	gunstig	gunstig

6. Bronnen

- Johnsson, K. 1993. The Black Woodpecker *Dryocopus martius* as a keystone species in the forest. PhD. Thesis. Swedish University of Agricultural Sciences, Uppsala.
- Manen, W. van, 1998. Aantalsverloop van de Zwarte Specht in Drenthe. Drentse Vogels 11: 43-49.
- Rolstad, J., Majewski, P. & Rolstad, E. 1998. Black woodpecker use of habitat and feeding substrates in a managed Scandinavian forest. Journal of Wildlife Management 62: 11-23.
- Rolstad, J., Rolstad, E. & Sæteren, Ø. 2001. Black woodpecker nest sites: characteristics, selection and reproductive success. Journal of Wildlife Management 64: 1053-1066.